

Om folkelivet i Ty

Af J. G. DREYER, udtog ved TORSTEN BALLE

Jørgen Gantzel Blicher Dreyer var født 1800 i Assens. Han blev sognepræst på Gjøel 1830, i Torslev-Svenstrup 1834, og kom 1841 til Nors og Tved. I sommeren 1846 skrev han en beretning "Om folkelivet i Ty, især bondestandens, og hvad det berører", som blev trykt i *Almindelig Dansk Landbotidende*¹), der udkom i Aalborg. 1847 blev han forflyttet til Ørsted på Fyn, hvor hans efterfølger blev den kendte digter Christian Richardt.

Han havde altså kun været i Nors og Tved i knap 5 år, da han skrev sin beretning, og det bærer den præg af. Hvad han skrev om dialekten, er ikke meget værd, og meget af det øvrige viser, at hans kendskab til tyboerne er ret overfladisk. Han betegner sig selv som hørende til den dannede klasse, og slutter altså, at når tyboerne bærer sig anderledes ad, end han ville gøre, må de være udannede, som når de ugenert taler om død og begravelse. Og når de unge danser kind mod kind, er det meget umoralsk.

Men noget har han da som præst fået et godt kendskab til, nemlig barnedåb, bryllupper og begravelser og de dermed følgende gilder. I betragtning af, at hans beskrivelse af disse højtidelige begivenheder er så gammel og synes at være pålidelig, har den interesse, og derfor gengives den her. Det må bemærkes, at beskrivelsen må gælde for hans egne sogne. Stavemåden er her moderniseret.

Der er så mange skikke forbundet med de alt nævnte glædessamfund ved kirkelige lejligheder, at jeg ikke anser det uden interesse noget vidtløftigere at omtale dem. De er ved de tre vigtigste af hine: bryllup, barnedåb og ligfærd omtrent de samme. Jeg vil derfor indskrænke mig til at beskrive

et bondebryllup i Ty.

Når alting er på det rene mellem bejler og brud, eller rettere begges slægtninge, forældre, værger, og medgiftens størrelse, livsstilling, bopæl i fremtiden o. s. v. bestilles *lysningen*; og ligesom præliminærunderhandlingen gik for sig med den strengeste diplomatiske tavshed, således må ingen se bejleren og hans to forlovere, når de for at bestille tillysningen på næste søndag, om løverdag eller fredag aften, så snart det er mørkt, ligesom smutter hen til kirkens tjenere. På den sidste lysningsdag har brud og brudgom den gode gamle kristenskik ved det hellige måltid at berede sig på deres forestående vigtige livsforandring. Derimod hænder det sig undertiden, at en af parterne, forinden denne finder sted, har "områdt sig", d. e. betænkt sig; der bliver da intet af brylluppet, og det sker da også, men såre sjældent, at en uægte fødsel påfølger til et bevis på, at kærligheden efter lysningen ikke forbliver at være den platoniske.

Otte dage før brylluppet, når det er et af de større, udsendes en 3-4 af de mest agtede mænd af familien som *bedemænd* til at boje dvs.: bede til "bojle" dvs.: bryllup. De deler stedeme, hvor de skal bede, imellem sig. De må naturligvis være begavede med et godt snakketøj; thi skæmtens skal også blande sig med en bedemands højtidelige færd og hans alvorlige ord. Den som byder præsten og hans familie, hilser fra brud og brudgom og den, der gør brylluppet: Han har den flittige hilsen til hr. pastor og . . . (her nævnes de enkelte i dennes familie), at

de ville behage at møde til frokost (kl. 12-1) i bojlehuset; derfra følge de unge folk til kirke og høre deres kristelige brudevielse, køre tilbage med til brudehuset og der fornøje sig med dem og deres gæster ved spise og drikke, dans og musik, skæmt og tobak, vel også et lille slag "Qvot" (kort) o.s.v. Når man så har lovet at komme og takket for indbydelsen, siger bedemanden ved afskeden: "Så vil hr. pastor vel nok stå mig bud til?" d. v. s. erindre bestillingen af brylluppet og vielsestiden og vedkende sig, at indbydelsen er sket i rette tid og på rette måde. (Ved indbydelse til ligbegængelse er der den forandring, at der "hilses fra den salig afdøde": "om man vil følge med til kirke" og "høre på hans eller hendes kristelige prædiken og testamente").

Allerede nogle dage førend bryllupsdagen, sædvanligvis om onsdagen når den er bestemt til fredag eller løverdag, indfinder *skafferne* sig i brudehuset, eller de, der skal have det ærefulde, men også byrdefulde arbejde foruden at bede til bryllup at gøre opvartning. De er i almindelighed 4 agtede mænd og 4 af de fornemste kvinder af familien. Thi da begynder allerede *sendingen* af fødevarer at gå for sig. De kvindelige skaffere modtager, hvad man bringer af forskellige levnedsmidler, steg, fint brød, også lys o.m.a. og hensætter det på bekvemme steder til bryllupsdagen, imedens de mandlige sørger for at opvarte tjenestefolkene, som er kommet til *sendingsgilde*.

Det er en forfærdelig hoben levnedsmidler, som fortæres ved et nogenlunde stort bryllup. Man nøjes undertiden ikke med at bære, men kører med vognen en fjerdedel fuld af sending til bojle, og mangen gang fra 40 til 50 steder, hvoraf intet undlader at sende rigeligt. Og når man tillige betænker, at der på første dags bryllup ofte er 150 gæster og ved "andendagsbojlet" endnu flere forsamlet, at der gøres et par dages "efterbojle" for efternølere, for skafferne og husfolkene, og nogle dages *sendingsgilde*, da må der jo også være rigeligt forråd til stede, når ikke mange skal indtræde. En sådan forlegenhed ville være værre end vinmanglerne ved Kanas bryllup.

Uagtet denne *sendingskik* i forbindelse med den lige så nødvendige "brudeskænk" (eller de pengeforøringer som ud på natten ved kaffedrikken lægges i et fad, der beklædt med en fin serviet, stilles foran brudeparret), kan være ret følelig for den fattige beslægtede indsidder og husmand, overvinder dog den glade udsigt til deltagelse i bojlestadsen hans vemodige betænksomhed. Og den har dog det såre gavnlige ved sig, at udgifterne formindskes for bryllupsfolkene og deres slægtninge, som med hensyn til offer, udstyr, indkøb af købmandsvarer (indtil for en 50 til 60 rbd.) ikke er ubetydelige. Det er dog kun ved denne gensidige hjælpsomhed at mænd af bondestanden forøger hverandres højtidsglæde og mildner den enkelte bekymring, når han gerne ser sine hedenfarne venner med ære henbæres til deres sidste jordiske hvile.

Når højtideligheden i kirken er til ende, som desværre her i egnen er det samme som kl. 7-8 om aftenen, og gæsterne er kommet tilbage til brudehuset, modtages de i forstuen af en kvindelig skaffer med kage og en mandlig med snapseflasken, og ingen tillades at indtræde, førend

¹ Fuld titel: *Almindelig Dansk Landbotidende*. Organ for landøkonomiske og alm ene Landbo-Interesser. Udgiven af Bernhard Rie som ansvarlig Redacteur. Det gengivne findes trykt i nr. 30, 31 og 32 for året 1846 som føljeton. Kopi venligst udlånt af Institut for dansk dialektforskning, København.

han har fået ”velkonstdrammen”. Derefter hengår en times tid med at ”pråte” og at ryge tobak. Atter anvendes en lignende tid til ”*bænkesætningen*”, hvorved der foregår en større ydmyghedsstrid og flere etikettehensyn, især med de gode koner og piger, end ved noget fyrsteligt taffel.

Langt om længe, når brudeparret har sat sig for bordenden, præstekonen, degnekonen og næste kone ved brudens højre, og præsten, næste mand og kirkesangeren ved brudgommens venstre side, og derefter alle de øvrige gæster, som rangen tilkommer dem efter slægtsskab, rigdom og anden anseelse, omkring det med 12 store lys besatte og et blomsterflor foran brudeparret prydede højtidsbord, frembæres suppeterrinerne på hvert af bordene, og efter at kirkesangeren har fremsagt *bordbønnen*, begynder fruentimmerne at servere suppen. De sædvanlige retter er: kødsuppe med kød- og melboller, fersk okse- eller hønsekød, fersk eller salt fisk (torsk eller helt), forskellige slags stege, rødgrød med fløde, lavet af tørre kirsebær, og hvidgrød af rismel med mjød og søsterkage. Mellemmummene, som er temmelige lange, udfyldes af tobaksrygning, udsækning af snaps og til præsten og brudeparret og de nærmeste ved dette af vin, vel også ud på natten al tilslutningen²) af et enkelt kvindeligt øje, som har våget det meste af foregående nat og keder sig over sig selv eller sine naboer.

Præst og skolelærer øves i forskærekunsten; for denne ære kan kun den undslå sig, hvis udygtighed til dette arbejde er anerkendt. Når stegen frembæres, følger *taffelmusikken* af to landbymusikanter. Henimod slutningen af måltidet ombæres 3 *kollekt*³): en tallerken med en sprunget streng, en ditto med en sønderbrudt træske, hvilke symboler 2 skaffere udryder på en skæmtefuld måde og derved fremkalder hos nogle gæster smil, hos lignende spøgefulde enkelte gode indfald, og endelig kommer de fattiges tallerken, som ombæres af kirkesangeren. Denne sidste tavle synes overflødig, når dens indhold er bestemt til at tilflyde den almindelige fattigkasse; men hvis dens oprindelige bestemmelse opfyldes: at uddeles til husarme, er det jo såre smukt, at man i glædens øjeblik minder den glade om den ulykkelige, som sørger.

Når man derefter familievis har indsvøbt sit stykke kage, hver i ”vor muers” (moders) lommeørklæde, rejser skolelæreren sig og siger: ”Nu er det vel bedst, vi læser, bitte børn!” For en sikkerheds skyld gentager han de samme ord i de tilstødende værelser, hvor de mindre annekstafler er anrettet, og øjeblikkelig nedstemmes den muntre selskabstone til højtidelig tavshed.

Stående midt på gulvet fremsiger han med lydelig stemme og foldede hænder en lige så hjertelig som lang *bordbøn* i disse ord: ”Velsign os Gud Fader, velsign os Gud Søn, velsign os Gud den Hellig Ånd, Amen”, reciterter derpå adskillige salmevers som det såre skønne:

Hav tak o Gud, vor skabermænd,
for næring ud af land og vand!
Hav tak, o Jesus, for din død
og for det sande livsens brød!
Tak Hellig Ånd! oplys vort sind
og Gud til vore hjerter bind!

Gud tænke på os arme små,
som for dit forsyns øjne stå;
du ved, hvordan vor lykk' og brød
skal skæres for os til vor død;
giv lykke, helbred, liv og gavn;
giv salighed i Jesu navn!

Endelig istemmer han tilligemed alle gæsterne den almindelige bordsalme: ”Vort måltid er til ende”, ved hvis sidste vers: ”For dette par vi bede”, han vender sig med en galant bøjning mod brudeparret. Når bøn og lovsang er til ende, *indbyder* han, ofte på en humoristisk, altid på en hjertelig måde, i værtens og værtindens navn samtlige gæster til at tilbringe natten til den lyse dag, ”så længe man behager” og med de forskellige morskaber, han opregner: ”Øl og mjød, dans og musik, snak og tobak o.s.v.; han *takker* på brudeparrets vegne for al bevist tjeneste på deres glædesdag og lover, at disse skulle være villige til al gentjeneste, helst i lignende glædelig anledning, samt på egne og præstens vegne for de tilstedeværendes skønne gaver i kirken. Det hænder sig også undertiden ved denne lejlighed, at en eller anden uvant rytter bestiger Pegasus, men også - som tyboen siger - har det held at blive græsrytter.

Når man har rejst sig fra bordet, siger man ikke velbekomme! men *tak for mad* til hinanden og ledsager dette med *søsterkysset* (hvilket også finder sted ved ankomsten til og afrejsen fra bojet); derimod ikke med broderkysset; thi mænd hilser hverandre med det gamle lærlige håndslag. Alene præsten og hans familie undtages fra Søsterkysset; dog kan det hælde sig; ”unverhoft kommt oft”, siger tysken; jeg fik engang uformodentlig i entusiasmen et sådant af en trohjertig gammel kone. Hen på morgenstunden *skilles* bryllupsgæsterne og drager hver til sit.

Hvor mange gæster, der kommer til de større bryllupper, kan jeg ikke med bestemthed angive. Deres tal er, måske af frygt for udgifter, større på andendagsbojet end på den egentlige bryllupsdag. Jeg har talt 22 vogne til kirken på denne, men 33 på hint. Det går med *langvarigheden* ved denne lejlighed som Tobias' bryllup; det holdtes i 7 dage med glæde.

Ved *barnedåbsgilderne* findes omtrent de samme skikke efter mindre målestok. De er de talrigste ved den førstefødtes dåb. Da skulle i nogenlunde formuende huse, de vigtigste gæster, som var til stede ved brylluppet, også møde. –

Også ved *ligbegængelse* er skikkene med få forandringer de samme som ved bryllupsfærd. Det muntre og skæmtefulde må naturligvis vige for det mere alvorlige, og dette er fremherskende, ligesom i hele sammenkomsten således i valget af salmerne, bordtalen, samtalerne o.s.v. ”Testamentet” eller den afdødes levnedsløb, som oplæses fra prædikestolen lige efter indgangsbønnen, forfattes af kirkesangeren, i almindelighed efter en tilskåret form med særligt hensyn til den enkeltes livforhold; dets overskrift er: ”Testamente over den i livet ærlige, retfærdige, gudfrygtige, mådeholdne, tålmodige o.s.v. o.s.v. agtbare medkristen N. N. hans hæderlige liv og levned og salige udgang af verden.” Det er naturligvis ikke fri for at indeholde en mægtig lovtale, og dersom vor salig afdøde kunne være til stede ved opregnelsen af hans livs fortrin, ville han sikkert blive noget undselig på hans lovtaleres

² tillukningen.

³ indsamlinger.

vegne. Dog hvem finder ikke selv i denne spor af ædel menneskefølelse?

Til kirken følges bruden nærmest af sine brudepiger og brudgommen af de unge karle. Står bryllupet en søndag før prædiken, skifter "næste mand": brudgomsføreren, og "næste kone": brudekone, deres plads efter vielsen, idet de går ind i stolene til brud og brudgom til et tegn på, at de

nu ved den begyndende gudstjeneste, følger brudeparret som "unge folk til kirke" og ligesom optager de nygifte i mandens og hustruens alvorligere samfund i borgerlivet. De går naturligvis også derfor næst efter brudeparret ud af kirken, når brudepigerne indtager den modsatte orden i processionen.

(Kilde: Historisk Årbog for Thy og Mors 1972, side 253-260).